

بس مبارک بود چون فرما

اول کار نامه نام خدا

علل افزایش حملات تروریستی در عراق پس از سقوط صدام

پایان نامه ارائه شده به گروه علوم سیاسی
دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی
دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد
در رشته مطالعات منطقه‌ای

توسط:

روح‌الله امیری

استاد راهنما:

دکتر میراحمد معصوم زاده کیائی

۱۳۸۸/۱۱/۶ - ۶

مطالعات ژئوپلیتیک و استراتژیک
گروه مطالعات منطقه‌ای

شهریور ماه ۱۳۸۸

۱۳۰۳۲۳

تقدیم به کسانی که برای موفقیت من زحمت کشیدند

پدر و مادر فداکارم

برادران و خواهرانم

همسر مهربانم

معلمان عزیزم

استاد بزرگوار

و دوستان صمیمی ام

برگه تأییدیه پایان نامه

عنوان پایان نامه: علل افزایش حملات تروریستی در عراق پس از سقوط صدام

نام دانشجو: روح الله امیری

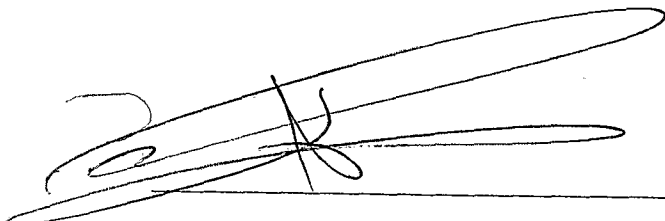
دوره: کارشناسی ارشد رشته مطالعات منطقه‌ای

این پایان نامه در جلسه ۱۳۸۸/۰۶/۱۰ با نمره ۱۸/۵ و درجه عالی مورد تأیید اعضای کمیته

پایان نامه متشکل از استادان ذیل قرار گرفت:

استاد راهنما

دکتر میر احمد معصوم زاده کیائی

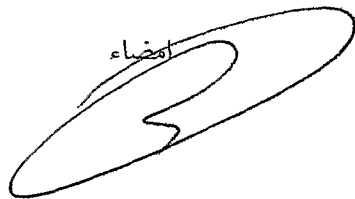
امضاء

استاد مشاور

دکتر محمد غفوری

امضاء

استاد داور

دکتر محمد باقر حشمت زاده

دانشکده علوم انسانی و سیاسی
کد (۷۵۰)

امضاء

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط این جانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی در فاصله زمانی اسفند ۱۳۸۷ تا شهریور ۱۳۸۸ به انجام رسیده است. به استثنای کمک‌های مورد اشاره در سپاس‌گزاری، محتوای این پایان نامه به طور کامل توسط خود این جانب تنظیم شده است. این پایان نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر دانشگاه‌ها ارائه نشده است.

روح‌الله امیری
۱۳۸۷
شهریور ۱۳۸۸

سپاس‌گزاری

در پس هر موفقیتی، انسان‌هایی قرار دارند که در برهه‌های مختلف زندگی نقش مهمی در بالندگی ما داشته‌اند. انسان‌هایی که ممکن است دیگر در کنار ما نباشند اما در طول زندگی همواره حضور آن‌ها را احساس می‌کنیم. این‌جانب بر خود لازم می‌دانم از همه کسانی که در رساندن من به این موقعیت و تدوین این پایان‌نامه نقش داشته‌اند سپاس‌گزاری و قدردانی کنم:

اول از همه از پدرم که در فقدان مادر عزیزم بزرگ‌ترین حامی من در طول دوران زندگی و به خصوص در دوران تحصیل بود.

در مرتبه بعد از برادران و خواهرانم که مشوق من بودند و همیشه به وجود آن‌ها افتخار می‌کنم.

از همسر مهربانم که خلاءهای زندگی‌م را پر کرد و کمک زیادی در نگارش پایان‌نامه به من نمود.

از جناب آقای دکتر احمد معصوم زاده، استاد راهنمای این پروژه به خاطر راهنمایی‌های ارزنده‌شان.

از جناب آقای دکتر محمد غفوری، استاد مشاور، به خاطر توصیه‌های کارشناسانه و اصلاحات دقیق‌شان.

از جناب آقای دکتر محمدباقر حشمت‌زاده که علاوه بر نظارت بر پروژه، از محضرشان درس علم و اخلاق را فرا گرفتم.

همچنین از سایر دوستان، دانشجویان و کارمندان دانشگاه که ذکر نامشان در این مختصر مقدور نبود، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

عنوان: علل افزایش حملات تروریستی در عراق پس از سقوط صدام

دانشجو: روح‌الله امیری

استاد راهنما: دکتر احمد معصوم زاده کیانی

دوره: کارشناسی ارشد رشته مطالعات منطقه‌ای گرایش خاورمیانه

تاریخ ارائه: شهریور ماه ۱۳۸۸

چکیده:

از پیامدهای حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، مطرح شدن گفتمان مبارزه با تروریسم بود. آمریکا در شرایط امنیتی پس از این حادثه، با بزرگنمایی تهدید القاعده، در سال ۲۰۰۲ به افغانستان حمله کرد. در مارس ۲۰۰۳ عراق نیز مورد تهاجم قرار گرفت و سه هفته بعد رژیم صدام سرنگون شد. عراق پس از سقوط صدام دچار معضل بی‌سابقه افزایش حملات تروریستی گردید.

در این پایان‌نامه تلاش شده است تا علل و ریشه‌های افزایش حملات تروریستی در عراق پس از سقوط صدام مورد بررسی و شناسایی قرار گیرد. نویسنده با استفاده از نظریه سازه‌نگاری معتقد است که عوامل مختلفی مثل روند تحولات تاریخی و سیاسی عراق، حمله آمریکا و پیامدهای سقوط صدام، در افزایش حملات تروریستی در عراق نقش دارد.

روند تاریخی تحولات عراق، نحوه تشکیل دولت ملی و ناکامی دولت در تقویت عوامل همگرایی مجموعه عوامل مهمی هستند که در پیدایش و استمرار جدال هویتی و فرهنگی در عراق نقش آفرین و تأثیرگذار بوده و خواهند بود. حمله آمریکا به عراق و سرنگونی رژیم صدام باعث ایجاد خلاء امنیتی در عراق شد و تنازعات سیاسی و قومیتی را تشدید نمود. حضور بازیگران فراملی و دخالت همسایگان در امور داخلی عراق، بر وخامت اوضاع می‌افزاید.

واژگان کلیدی: سازه‌نگاری، تروریسم، ۱۱ سپتامبر، قوم‌گرایی، خودمختاری، فدرالیسم، هویت

فهرست مطالب

بخش اول: کلیات و تعاریف

۲	پیشگفتار
۳	طرح مسئله
۴	اهمیت موضوع
۴	سابقه پژوهش
۹	سؤالات
۹	مفروضات
۱۰	فرضیه‌ها
۱۰	مفاهیم و متغیرهای تحقیق
۱۱	روش تحقیق
۱۱	چارچوب نظری
۱۲	مشکلات تحقیق
۱۳	سازماندهی تحقیق

بخش دوم: فصول تحقیق

فصل اول: پیشینه نظام سیاسی عراق و جایگاه اقلیت‌ها در این نظام سیاسی

۱۶	معرفی
۱۷	مقدمه
۱۹	چگونگی تشکیل عراق
۲۱	پادشاهی فیصل
۲۴	سلطنت ملک غازی
۲۵	سلطنت ملک فیصل دوم
۲۶	کودتای ۱۴ ژوئیه ۱۹۵۸ و نتایج آن
۳۰	از کودتای بعثی فوریه ۱۹۶۳ تا اوج گیری صدام حسین

کودتاهایی که باعث قدرتمندی صدام حسین شد ۳۱

حمله آمریکا به عراق در سال ۱۹۹۱ ۳۲

نقش اقوام و اقلیت ها در تشکیل دولت عراق

مقدمه ۳۴

شیعیان ۳۶

کردها ۳۸

اعراب سنی ۴۰

الیگارشی حاکم از ۱۹۲۱ تا ۱۹۵۸ ۴۲

نتیجه گیری فصل اول ۴۴

پیوست ۵۰

فصل دوم: خشونت و تروریسم در نظام سیاسی عراق

مقدمه ۴۸

تروریسم ۵۱

شاخص های تروریسم ۵۲

ترورهای تعریف شده در سطح معادلات قدرت داخلی ۵۷

ترورهای تعریف شده در معادلات قدرت ملی ۵۸

ترورهای تعریف شده در معادلات قدرت منطقه ای ۵۸

دستگاه های امنیتی عراق ۵۹

کردها ۶۱

شیعیان ۶۵

نتیجه گیری فصل دوم ۷۰

فصل سوم: پیامدهای حمله نظامی آمریکا به عراق

مقدمه ۷۳

۷۴	پیامدهای حملات ۱۱ سپتامبر
۷۸	نومحافظه کاران
۸۱	تحول در سیاست خارجی آمریکا
۸۲	حمله به عراق
۸۵	مواضع فوکویاما در مورد نومحافظه کاران و حمله به عراق
۸۷	هدف از اشغال عراق
۹۰	پیامدهای اشغال عراق
۹۱	الف: سقوط صدام
۹۳	ب: گسترش تروریسم
۹۸	ج: احیای قدرت شیعیان
۹۹	د: تغییرات ژئوپلیتیک
۱۰۰	نتیجه گیری فصل سوم
	پیوست
۱۰۳	شاخص‌ها و آمارها

فصل چهارم: نیروهای سیاسی فعال در فضای کنونی عراق

۱۰۷	مقدمه
۱۰۸	اختلافات قومی و مذهبی و تنازع هویت‌ها
	زمینه‌های تأثیر گذاری گروه‌های قومی بر نظام سیاسی عراق
۱۱۰	الف: جهانی شدن و فضای سیاسی بین‌المللی
۱۱۰	ب: الگوی اداره محلی کردستان
۱۱۰	ج: رویکرد واقع بینانه نخبگان قومی
۱۱۱	د: گروه‌های قومی عراق و الگوی حکمرانی در منطقه
۱۱۱	ه: نیروهای مسلح کرد
۱۱۱	و: مبارزه، سازمان، برنامه
	تأثیر گذاری گروه‌های قومی بر قانون اساسی عراق
۱۱۲	الف) ترکیب شورای حکومت انتقالی

- ۱۱۲ (ب) توقف روند عربی سازی
- ۱۱۲ (ج) قانون اساسی موقت عراق
- ۱۱۳ ساختار حکومت عراق
- ۱۱۴ شورای کلی رقابت سیاسی در عراق

افتراق دیدگاهها در خصوص ساختار عراق جدید

- ۱۱۶ دیدگاه شیعیان
- ۱۱۶ ۱. شیعیان غیر سیاسی
- ۱۱۶ ۲. شیعیان سکولار
- ۱۱۷ ۳. شیعیان میانه‌رو
- ۱۱۷ ۴. شیعیان رادیکال
- ۱۱۷ دیدگاه سنی‌ها
- ۱۱۸ دیدگاه کردها

نیروهای داخلی فعال در عرصه سیاسی عراق

- ۱۱۸ شیعیان
- ۱۲۰ موقعیت کنونی شیعیان
- گروه‌های مختلف شیعه

- ۱۲۱ ۱. جریان مذهبی
- ۱۲۲ ۲. جریان لیبرال و سلطنت طلب
- ۱۲۲ ۳. جریان لائیک ملی‌گرا

احزاب سیاسی شیعی

- ۱۲۲ - حزب الدعوة اسلامی
- ۱۲۳ - مجلس اعلی (انقلاب) اسلامی عراق
- ۱۲۴ - صدریون
- ۱۲۵ معیاری دیگر برای تقسیم بندی
- ۱۲۷ جایگاه شیعیان در قانون اساسی جدید عراق
- ۱۲۷ کردها
- ۱۲۸ احزاب و گروه‌های کرد

۱. حزب دموکراتیک کردستان ۱۲۹
۲. اتحادیه میهنی کردستان ۱۲۹
۳. حزب سوسیالیست دموکرات کردستان ۱۳۰
- کردها و حکومت عراق ۱۳۰
- جایگاه کردها در قانون اساسی جدید عراق ۱۳۱
- سنی ها** ۱۳۲
- جایگاه سنی ها در نظام حکومتی ۱۳۲
- سنی ها و حکومت جدید عراق ۱۳۳
- جایگاه سنی ها در قانون اساسی جدید عراق ۱۳۳

دیدگاه اقوام عراقی پیرامون فدرالیسم

- الف) کردها ۱۳۶
- ب) شیعیان ۱۳۷
- ج) سنی ها ۱۳۸
- چالش های پیش روی دولت عراق ۱۳۹
- اختلاف شیعه و سنی در عراق ۱۴۲

بازیگران تروریسم در عراق

- بنیادگرایی ۱۴۵
- القاعده ۱۴۸
- ویژگی های جریان بنیادگرای القاعده ۱۴۹
- آمریکا ۱۵۰
- عربستان ۱۵۱
- بازماندگان حزب بعث ۱۵۴
- آخرین تحولات عراق** ۱۵۶
- نتیجه گیری فصل چهارم ۱۵۹

بخش سوم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

- ۱۶۳..... جمع‌بندی فصول تحقیق
- ۱۶۴..... شیعیان
- ۱۶۵..... کردها
- ۱۶۵..... سنی‌ها
- ۱۶۶..... بازیگران فراملی
- ۱۶۷..... نتیجه‌گیری و آزمون فرضیه‌ها

پیوست‌ها:

- ۱۷۱..... گاه‌شمار تحولات عراق از آغاز تا سقوط صدام حسین
- ۱۷۴..... (نقشه شماره ۱) گروه‌های قومی و مذهبی در عراق
- ۱۷۵..... (نقشه شماره ۲) پراکندگی گروه‌های قومی و مذهبی
- ۱۷۶..... (نمودار شماره ۳) کشورهای نخست‌جهان از نظر تعداد حملات تروریستی
- ۱۷۷..... فهرست منابع

فهرست جداول، نمودارها و نقشه‌ها

- جدول شماره ۱: وضعیت گروه‌های قومی عراق ۳۵
- جدول شماره ۲: زمینه قومی و فرقه‌ای رهبران سیاسی ۱۹۵۸-۱۹۲۱ ۳۷
- جدول شماره ۳: زمینه شغلی رهبران سیاسی، ۱۹۵۸-۱۹۲۱ ۳۹
- جدول شماره ۴: پس زمینه نژادی و قبیله‌ای رهبران سیاسی ۱۹۸۲-۱۹۴۸ ۴۱
- نمودار شماره یک: ترکیب قومیتی و مذهبی عراق ۴۶
- جدول شماره ۵: مدارات تروریسم ۵۵
- جدول شماره ۶: گونه شناسی تروریسم ۵۶
- نمودار شماره ۳: تمرکز حملات تروریستی ۹۸
- نمودار شماره ۴: تعداد حملات تروریستی جهادگرایان در سطح جهان ۹۸
- جدول شماره ۷: بررسی گروه‌های معارض عراقی ۱۳۵
- جدول شماره ۸: تأثیر نیروهای مداخله‌گر بر چالش‌های دموکراسی سازی در عراق ۱۴۱
- جدول شماره ۹: خاستگاه و منابع رادیکالیسم اسلامی ۱۴۷
- نمودار شماره دو: روابط علی پدیده‌ها در افزایش حملات تروریستی در عراق پس از سقوط صدام ۱۶۸
- (نقشه شماره ۱) گروه‌های قومی و مذهبی در عراق ۱۷۶
- (نقشه شماره ۲) پراکندگی گروه‌های قومی و مذهبی ۱۷۷
- (نمودار شماره ۵) کشورهای نخست جهان از نظر تعداد حملات تروریستی ۱۷۸

بخش اول

کلیات و تعاریف

درخت تو گر بار دانش بگیرد
به زیر آوری چرخ نیلوفری را

پیشگفتار

عراق از جمله کشورهای تأسیسی خاورمیانه است که بعد از جنگ جهانی اول و از بقایای امپراتوری عثمانی در سال ۱۹۳۲ به وجود آمد. در سیر تحولاتی که منجر به تشکیل دولت نوین عراق شد مردم و اقوام مختلف این کشور نقش چندانی نداشتند، در عوض قدرت‌های استعماری آن زمان یعنی فرانسه و به ویژه انگلستان بیشترین نقش را ایفا کردند. با این توصیف، عراق نیز مثل بسیاری از کشورهای تازه تأسیس خاورمیانه با مشکلات عدیده‌ای از جمله معضل هویت و انسجام سیاسی مواجه بود. حکامی که در عصر پادشاهی و بعدها در دوران جمهوری بر عراق فرمان راندند عموماً در تلاش برای ایجاد وحدت و وفاق ملی در این کشور ناکام بودند. این مسئله دو پیامد مهم داشت؛ اول این که باعث ایجاد شکاف‌های قومی- مذهبی در عراق گردید، و دوم این که نخبگان سیاسی را به سمت سرکوب و شدت عمل سوق داد و خود زمینه‌ساز نارضایتی‌ها و درگیری‌های دیگر در آینده شد.

در تحولات تاریخی عراق، دوران صدام از اهمیت زیادی برخوردار است. در دوران حکومت صدام ماجراهای زیادی رخ داد؛ تحمیل ۸ سال جنگ به ایران در ۱۹۸۰، عملیات انفال علیه کردها، حمله به کویت در ۱۹۹۰، حمله نیروهای ائتلاف به عراق در ۱۹۹۱، سرکوب قیام کردها و انتفاضه شیعیان. این وقایع در کنار تحریم‌ها و مشکلات اقتصادی مردم عراق را خسته کرد و باعث شد که اکثریت مردم عراق تمایلی به ادامه حکومت صدام نداشته باشند. اما حکومت صدام با دستگاه‌های امنیتی مخوف و سیاست سرکوب و اختناق بر اوضاع مسلط شده بود. سرانجام با حمله آمریکا به عراق برای دومین بار در سال ۲۰۰۳ بغداد سقوط کرد و رژیم صدام سرنگون شد.

سقوط صدام باعث شروع دور تازه‌ای از مناسبات گردید که ابعاد آن فقط به عراق محدود نشد و پیامدهای زیادی در سطح منطقه به همراه داشت، مهم‌ترین پیامد منطقه‌ای سقوط صدام، تغییرات ژئوپلیتیک بود. «تشکیل اولین دولت شیعه در عراق پس از حدود یک هزار سال به همان میزان که موجب دل‌نگرانی دولت‌ها و جنبش‌های عربی سنی است، برای دنیای شیعه موقعیت تاریخی بی‌نظیری ایجاد کرده است.»^۱ از جنبه داخلی، مهم‌ترین پیامد سقوط صدام افزایش حملات تروریستی (اغلب به صورت حملات انتحاری و بمب‌گذاری) بود.

۱. رسول موحدیان عطار، «چشم‌انداز خاورمیانه بزرگ (فراز و فرود دولتهای ملی)»، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۶، ص ۱۲۲

طرح مسئله

تروریسم به عنوان یک روش برای پیشبرد اهداف فردی یا گروهی دارای قدمت زیادی است اما ظهور آن به عنوان یک تهدید و معضل جهانی، امری نسبتاً جدید است. در سال‌های اخیر، وقایع ۱۱ سپتامبر، بیش از هر پدیده‌ای بر اهمیت تروریسم و نظریه پردازی در مورد آن تأثیر گذاشته است. در این میان، ایالات متحده آمریکا با بزرگ‌نمایی خطر تروریسم و ضرورت مقابله سریع با آن، ضمن ارائه تعریف مورد نظر خود از تروریسم، تلاش کرد رهبری مبارزه با تروریسم را در اختیار خود بگیرد. ماحصل سیاست‌های یکجانبه گرایانه آمریکا، وقوع دو جنگ با ادعای «مبارزه علیه تروریسم»^۲ بود که افغانستان و عراق و همچنین کل منطقه خاورمیانه را وارد معادلات پیچیده تازه‌ای کرد.

عراق جایی بود که بعد از حمله آمریکا و سقوط صدام، حملات تروریستی در آن به طرز بی سابقه و کم نظیری افزایش یافت. در این تحقیق هدف این است که علل و عوامل مؤثر در افزایش حملات تروریستی در عراق پس از سقوط صدام مورد بررسی و بازبینی قرار گیرد. در ریشه‌یابی علل افزایش حملات تروریستی، قصد پرداختن به خود حوادث و ماهیت پیچیده عاملین و اهداف آنان را نداریم. هدف ما یافتن علل و زمینه‌هاست.

در مورد انگیزه‌ها و علل چنین اقداماتی، پژوهش‌های مختلفی صورت گرفته و دلایل مختلفی نیز برای آن مطرح کرده‌اند؛ از فقر و محرومیت تا اختلافات قومی و مذهبی، انگیزه‌های مذهبی و غیره. علت این مسئله این است که در پژوهش‌های مربوط به تروریسم کانون تحلیل بر عاملان ترور یا «کنشگر»^۳ قرار دارد. اما به گمان نویسنده در این گونه حملات علاوه بر کنشگر، عوامل دیگری در نقش زمینه‌ساز و کاتالیزور حضور دارند و نمی‌توان مسئله پیچیده تروریسم را به آسانی به یک یا چند عامل نسبت داد.

علاوه بر اهداف و انگیزه‌های عاملین حملات، بستر اجتماعی و محیطی که تروریسم از آن نشأت گرفته یا در آن محیط عملیاتی می‌شود (ساختار)^۴، نیز باید مورد توجه قرار گیرد. اگر از خود پرسیم که چرا این تعداد حملات تروریستی در عراق (و نه جای دیگر) صورت می‌گیرد آنگاه است که باید ویژگی‌های محیطی و بستر اجتماعی را مورد بررسی قرار دهیم.

به اعتقاد نویسنده مجموعه علل تاریخی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در گسترش حملات تروریستی در عراق پس از سقوط صدام نقش دارند. نظریه سازه‌انگاری به عنوان نظریه‌ای میانی در سطوح تحلیل مختلف و با توجه به عوامل مادی و غیر مادی (ذهنی) ما را در انجام این تحقیق یاری می‌رساند. سازه‌انگاری با توجه به هستی‌شناسی رابطه‌ای، تاریخ، فرهنگ، سیاست، هنجارها و انگاره‌ها را در ارتباط با هم بررسی می‌کند. هویت به عنوان پایه منافع دولت‌ها مورد توجه خاص سازه‌انگاری است.

2. war on terrorism

3. actor

4. structure

اهمیت موضوع

مسئله تروریسم هم در عرصه نظری و هم در عرصه عملی دارای اهمیت زیادی است. در بعد اهمیت نظری می‌توان گفت که تروریسم موضوع دانش سیاسی است چرا که با قدرت ارتباط دارد. تروریسم به دلیل وارد شدن در معادلات و بازی قدرت به قدری اهمیت یافته که برخی از دانشمندان سیاست، تروریست‌ها را از بازیگران روابط بین‌الملل محسوب می‌کنند. در عراق، تروریسم یک ابزار برای کسب قدرت یا اعمال نفوذ است.

در عرصه عملی به دلیل این که تروریسم یک تهدید علیه صلح و امنیت انسان‌ها و جوامع بشری است لزوم توجه بسیاری را می‌طلبد. مسئله سرایت ناامنی و ترور از عراق به داخل خاک ایران به دلیل مرزهای طولانی، سابقه خصومت و درگیری بین ایران و عراق و ارتباط شیعیان دو کشور مسئله‌ای بسیار جدی است.

سابقه پژوهش:

تروریسم بویژه پس از حملات ۱۱ سپتامبر از موضوعات رایج برای تحقیق و پژوهش بوده است. قبل از ۱۱ سپتامبر تروریسم مفهومی سیاسی بود و بیشتر به امور داخلی کشورها مربوط می‌شد اما بعد از ۱۱ سپتامبر ماهیت جهانی و حقوقی پیدا کرده است. امروزه تروریست‌ها را از بازیگران مهم نظام بین‌الملل می‌دانند.

کشور عراق در حال حاضر یکی از کانون‌های حملات تروریستی است به ویژه که پس از اشغال افغانستان و تنگ شدن عرصه بر گروه‌های تروریستی (مثل القاعده)، عراق آوردگاه جدید تروریست‌ها شده است. به دلیل تازگی تحولات عراق، هنوز تحقیق مستقلی در مورد ریشه‌ها و علل افزایش حملات تروریستی در عراق صورت نگرفته است. اما پژوهش‌های زیادی در مورد تروریسم با هدف تعریف و گونه‌شناسی آن، تبیین حقوقی، ریشه‌یابی و راهکارهای مقابله با آن صورت گرفته است. این پژوهش‌ها را به دسته فارسی، انگلیسی و عربی تقسیم‌بندی کرده‌ایم:

منابع فارسی:

الف: کتاب

تروریسم، جامعه‌شناسی، گفتمان، حقوق، نوشته جیمز دردریان، و دیگران، گردآوری و ویرایش: علی‌رضا طیب (نشر نی، چاپ اول، تهران ۱۳۸۲)، کتاب مذکور به شیوه‌ای علمی و فارغ از برچسب‌های رایج به بررسی تروریسم در فراز و فرود تاریخ، گونه‌شناسی تروریسم، تجزیه و تحلیل اقتصادی تروریسم، فرایند تطور و تحول مفهوم تروریسم قبل از جنگ سرد و پس از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، ارائه مبانی حقوقی مفهوم تروریسم و امکانات و محدودیت‌های حقوقی بین‌الملل در مواجهه با این پدیده می‌پردازد. در پایان هم موضع اسلام نسبت به تروریسم را بررسی می‌نماید.

محمدرضا رستمان در کتاب: **سپتامبر سیاه، بررسی وقایع ۱۱ سپتامبر و افغانستان** (انتشارات سنا، ۱۳۸۱)، به بررسی وقایع ۱۱ سپتامبر و تبعات ناشی از آن می‌پردازد. واکنش مقامات امریکایی، تشکیلات القاعده، ریشه خصومت آنها و طالبان از موضوعات اساسی این کتاب است.

شاه کشی در ایران و جهان، به قلم انور خامه‌ای، (چاپ پنخس، ۱۳۸۱) کتاب دیگری است که تروریسم را یکی از مسائل و مشکلات مهم جامعه کنونی می‌داند و دنیای کنونی تروریسم را بسان آفتی هم‌سنگ اعتیاد به مواد مخدر و تجاوز به حقوق مسلم انسان‌ها و ملت‌ها و افروختن آتش جنگ شناخته است. از موضوعات این کتاب به تعریف تروریسم و انواع آن و سیر تروریسم در طول تاریخ می‌توان اشاره کرد. او همچنین سیر تاریخی تروریسم در ایران، از ماقبل اسلام تا انقلاب اسلامی را مورد مطالعه قرار داده است.

ب: مقاله

الهام امین‌زاده در مقاله‌ای با عنوان: **تفاوت تروریسم و تلاش برای دست‌یابی به حق تعیین سرنوشت**، (فصل‌نامه راهبرد، ۱۳۸۰) سعی دارد قلمرو دو مقوله تروریسم و تلاش برای دست‌یابی به حق تعیین سرنوشت را مشخص کند. نویسنده ضمن تمایز قائل شدن میان اقدامات تروریستی و سایر اقدامات خشونت‌آمیز و اشاره به دیدگاه‌های کشورهای مختلف در این زمینه، از تلاش‌های صورت گرفته در چهارچوب سازمان ملل برای تعریف و مقابله با تروریسم و کاستی‌های آن یاد می‌کند و سپس به تبیین جایگاه حق تعیین سرنوشت در دو وجه داخلی و خارجی آن در اسناد بین‌المللی می‌پردازد.

ریشه‌یابی تروریسم و گروه‌های تروریستی در جهان عرب، نوشته علی کاظمی (مجله نگاه، ۱۳۸۱) مقاله دیگری است که بررسی مسائلی چون تروریسم در رسانه‌های غربی و ویژگی‌های گروه‌های تروریستی در جهان عرب می‌پردازد.

ج: پایان‌نامه

حقوق بین‌الملل و مبارزه علیه تروریسم، حجت نقدی (دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۰). نویسنده به بررسی تعاریف، انواع تروریسم، مصادیق عینی تروریسم بین‌المللی شامل هواپیماریایی، گروگان‌گیری، راهزنی دریایی و تروریسم دریایی می‌پردازد و پس از آن رویه کشورهای غربی، سوسیالیستی، جهان سوم، سازمان‌های منطقه‌ای و فعالیت سازمان‌های بین‌المللی را برای مقابله با تروریسم را بررسی می‌نماید.

قوم‌گرایی و ایجاد نظام سیاسی دموکراتیک در عراق؛ کرمی، صابر ۱۳۸۶. این پایان‌نامه نقش قوم‌گرایی در روند شکل‌گیری دموکراسی در عراق را مورد بررسی قرار می‌دهد. نویسنده دموکراسی انجمنی با چهار شرط ۱. مشارکت نمایندگان همه گروه‌های قومی در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، ۲. خودمختاری این گروه‌ها در اداره امور داخلی خود، ۳. تناسبی بودن و ۴. حق وتوی اقلیت‌ها را برای جامعه چندپاره عراق مطلوب می‌داند. نویسنده با بیان خواسته‌های سه گروه اصلی کرد، شیعه و سنی به این نتیجه می‌رسد که با وجود تفاسیر قوم‌گرایانه از قانون اساسی و خواسته‌های حداکثرگرایانه این گروه‌ها در آینده نزدیک نمی‌توان به تحقق دموکراسی در عراق امیدوار بود.

یکی از پژوهش‌های با ارزش در زمینه ریشه‌یابی پدیده تروریسم، پایان‌نامه‌ای با عنوان: احمد مهربان، "۱۱ سپتامبر و موج جدید عملیات انتحاری در خاورمیانه" دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۸۷ است؛ چکیده: عملیات انتحاری شیوه‌ای

تروریستی است که در سالهای اخیر در منطقه خاورمیانه به خصوص سه کشور همسایه ایران یعنی عراق، افغانستان و پاکستان به صورتی فراگیر مورد استفاده گروه‌های تروریستی به خصوص القاعده قرار می‌گیرد. ظهور عملیات انتحاری به مثابه دردناکترین نوع خشونت سیاسی در عصر حاضر عوامل متعددی دارد اما آنچه موجب نگرانی می‌شود معرفی آن به عنوان یک ارزش دینی و در قالب بیانی تحریف شده از مفهوم شهادت است. شکل‌گیری گروه‌های سازمان دهنده عملیات انتحاری فرآیندی است دارای ابعاد ملی و سازمانی. در سطح ملی، مدرنیزاسیون و ملت‌سازی در خاورمیانه و اقتضات امنیتی دوران جنگ سرد در شکل‌گیری این پدیده دخیل بوده‌اند. در بعد سازمانی تحریف و جعل ارزش‌ها و هنجارهای مذهبی و جهی دیگر از روند طرح و تدوین ایدئولوژی‌های بنیادگرایانه - سلفی به شمار می‌آید. از طرف دیگر عوامل خارجی دخیل در مسئله بویژه فرایند تحول سیاست خارجی کاخ سفید در واکنش به تبدیل عملیات انتحاری به سلاحی غیرقابل بازدارندگی و دفاع یکی دیگر از عوامل تشدید این حملات در خاورمیانه است.

استراتژی ایالات متحده آمریکا در مبارزه با تروریسم (مورد پژوهشی: افغانستان؛ بعد از یازده سپتامبر)؛ تمنا، فرامرز ۱۳۸۵؛ چکیده: پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ سیاست خارجی آمریکا حول محور مبارزه با تروریسم شکل تازه‌ای به خود گرفت. آمریکا که از کانون بحران در خاورمیانه بسیار دور بود، با این حملات آسیب‌پذیری‌اش آشکار شد لذا تئوری جنگ پیشگیرانه و پیشدستانه بعنوان راهکاری برای مقابله با تروریسم مورد توجه مقامات کاخ سفید قرار گرفت و آمریکا به افغانستان حمله کرد. آمریکا این تحرکات نظامی را با طرح نرم‌افزاری خاورمیانه بزرگ همراه کرد. آمریکا در این چارچوب به دولت - ملت سازی در افغانستان روی آورده است. در این پایان نامه تلاش‌های آمریکا برای بازسازی افغانستان و چالش‌های پیش رو مورد ارزیابی قرار گرفته است.

امکان سنجی ایجاد نظام فدرالیستی در عراق، قاسمه، مهری ۱۳۸۷. در این پایان نامه در مورد امکان ایجاد یک نظام فدرالیستی در عراق بحث می‌شود. نویسنده معتقد است که برقراری سیستم فدرال، برای اقوام عراقی پیامد متفاوتی دارد و لذا مواضع آنان با یکدیگر فرق دارد؛ اکراد اصلی ترین موافقان آن به شمار می‌روند؛ شیعیان دومین گروه موافق هستند؛ و سنی‌ها مخالفان اصلی برقراری نظام فدرالیسم به شمار می‌روند. نویسنده علت اصلی این امر را شکاف‌های قومی - مذهبی می‌داند.

چالش‌های هویتی و تأثیر آن بر ظهور و تداوم تعارضات کنونی عراق، نجفی، بهمن ۱۳۸۷. نویسنده پایان نامه با مرور تاریخ عراق مهم‌ترین ویژگی ساختاری - اجتماعی این کشور را وجود تکثیر و تنوع اجتماعی، مبتنی بر عشیره‌گرایی، قوم‌گرایی و طایفه‌گرایی می‌داند. بحران هویت باعث ایجاد واگرایی سیاسی شده است در چنین شرایطی ملت‌سازی با مشکلات بسیاری روبرو است: خشونت‌های گسترده فی‌مابین گروه‌های اجتماعی با مشخصه قومی - مذهبی، اصرار و